

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО У СИСТЕМІ РЕГУЛЮВАННЯ ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СИЛАХ ОБОРОНИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

MILITARY LAW IN THE SYSTEM OF REGULATION OF MILITARY MEDICAL ACTIVITY IN THE DEFENSE FORCES OF THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR OF UKRAINE

Григоренко Є.І., к.ю.н., доцент,
професор кафедри військового права

Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
консультант

Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки

Пащенко Є.М., доктор філософії (PhD),
старший викладач кафедри військового права

Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У статті здійснено дослідження питань, пов'язаних з регулюванням нормами військового права військово-медичної діяльності у силах оборони сектору безпеки і оборони України, що дозволило розкрити основні змістовні блоки такого регулювання, складові організаційно-правових засад такої діяльності, а також з'ясувати їхній взаємозв'язок та надати цілісний концептуальний вигляд.

Констатовано, що у структурі організаційно-правових засад військово-медичної діяльності необхідно виділяти три змістовних взаємопов'язаних блоки, кожен із яких доповнює один одного, має самостійне значення у системі медичного забезпечення військ. При цьому першим блоком виступають принципи військового права, що спрямовують військово-медичну діяльність на досягнення базових конституційних пріоритетів, що стоять перед силами оборони сектору безпеки і оборони сучасних держав та враховують гуманістичну спрямованість державної діяльності. Другим блоком виступає розгорнута система нормативно-правових актів та інших джерел військового права, що в комплексі унормовує військово-медичну діяльність. Третім блоком є система суб'єктів військового права, що у сукупності здійснюють військово-медичну діяльність з додержанням і реалізацією як принципів такої діяльності, так і системи нормативно-правових актів та інших джерел військового права.

Встановлено, що у контексті належного медичного забезпечення військ важливе значення повинно відводитися організаційно-правовим засадам військово-медичної діяльності, що комплексно встановлюється за посередництвом норм військового права. Вказані засади складають, по-перше, принципи військового права як ключові беззаперечні вимоги до діяльності всієї системи військово-медичних служб. По-друге, військово-правові засади такої діяльності. При цьому у чинному військовому законодавстві з огляду на важливість військово-медичної діяльності в аспекті забезпечення суверенітету та обороноздатності положення, що її стосуються мають місце в акті найвищої юридичної сили – у Конституції України. По-третє, інституційний механізм, який, як правило, може мати свою національну специфіку, але має переважно єдине функціональне спрямування.

Ключові слова: військове право, сектор безпеки та оборони України, сили оборони, правоохоронні органи, права військовослужбовців, військово-медичне право, військово-медична діяльність, медичне забезпечення військ, соціальний захист військовослужбовців та членів їхніх сімей.

The article examines issues related to the regulation of military medical activity in the defense forces of the security and defense sector of Ukraine by the norms of military law, which made it possible to reveal the main substantive blocks of such regulation, the components of the organizational and legal foundations of such activity, as well as to find out their relationship and provide a holistic conceptual view.

It was established that in the structure of the organizational and legal foundations of military medical activity, it is necessary to distinguish three meaningful interrelated blocks, each of which, complementing each other, has an independent importance in the system of medical support of the troops. At the same time, the first block is the principles of military law, which direct military medical activity to achieve the basic constitutional priorities facing the defense forces of the security and defense sector of modern states and take into account the humanistic orientation of state activity. The second block is a comprehensive system of normative legal acts and other sources of military law, which comprehensively regulates military medical activity. The third block is the system of subjects of military law, which collectively carry out military medical activity with observance and implementation of both the principles of such activity and the system of normative legal acts and other sources of military law.

It has been established that in the context of proper medical provision of the troops, important importance should be attached to the organizational and legal principles of military medical activity, which is comprehensively established through the norms of military law. These principles constitute, first of all, the principles of military law as the key indisputable requirements for the activity of the entire system of military medical services. Secondly, the military-legal basis of such activity. At the same time, in the current military legislation, in view of the importance of military medical activity in the aspect of ensuring sovereignty and defense capability, provisions relating to it take place in the act of the highest legal force – in the Constitution of Ukraine. Third, the institutional mechanism, which, as a rule, may have its own national specificity, but has mainly a single functional direction.

Key words: military law, security and defense sector of Ukraine, defense forces, law enforcement agencies, rights of servicemen, military medical law, military medical activity, medical support of troops, social protection of servicemen and their family members.

Постановка проблеми. Будь-яка сучасна суверенна держава прагне створювати всі необхідні умови та вживати необхідні заходи для забезпечення свого суверенного статусу. Конституції сучасних держав доволі часто покладають на сили оборони сектору безпеки та оборони суттєві задачі із збереження держави як суверенної та незалежної. У той же час, виконуючи такі завдання, вказані структури сектору безпеки та оборони повинні виходити з ключових конституційних пріоритетів, пов'язаних із забезпеченням прав людини. Такий підхід стосується й тих людей, які обрали шлях військовослужбовця та проходять службу. У цьому контексті не в останню чергу йдеться про забез-

печення життя та здоров'я військовослужбовців, у тому числі шляхом гарантування права на охорону здоров'я та медичну допомогу. Наведені питання складають кістяк тих, що оформлює предмет військового права як самостійної комплексної галузі права.

Стан опрацювання цієї проблематики. Варто констатувати те, що як у межах вітчизняної правової доктрини, так і в межах досліджень зарубіжних колег питання регулювання за допомогою норм військового права правових засад медичного забезпечення військ безпосередньо не піднімаються. При цьому, мають місце окремі дослідження таких питань як:

1. Визначення права на медичну допомогу, що мають місце у працях таких науковців, як О. Дроздова, М. Стефан, Р. Стефанчук, Т. Ямненко, А. Янчук та інші. 2. Розроблення доктрини медичного права, що здійснювали такі науковці як А. Бабанін Н. Болотіна, О. Децик, В. Стеценко, С. Стеценко, О. Сіроштан, О. Тимошук та ін. 3. З'ясування законодавчих аспектів організації та функціонування системи охорони здоров'я, що було здійснено такими авторами як Т. Блащук, З. Гладун, В. Рудий, І Сенюта та ін. 4. Крім того, зустрічаються публікації, переважно у зарубіжних наукових джерелах, що присвячені правовому захисту військово-медичного персоналу в умовах воєнного конфлікту (Р. Лівров та ін.), мають місце публікації, які стосуються етичних та правових складових проведення в умовах бою військово-медичних досліджень (Д. Макманус, Т. Баскін, С. Моррисон та ін.). Також можна зустріти довідникові видання, в яких піднімаються питання правового захисту сімей військовослужбовців, у тому числі розглядаються питання права на медичну допомогу.

Метою статті є здійснення аналізу ролі військового права у системі регулювання військово-медичної діяльності у силах оборони сектору безпеки і оборони України.

Виклад основного матеріалу. Як правильно зазначають фахівці, що займаються військово-медичною діяльністю (В. Білий, В. Жажовський, В. Лівінський), важливою складовою боєздатності та боєготовності армії (сил оборони сектору безпеки та оборони України) поряд з її технічним оснащенням, є стан здоров'я військовослужбовців, підтримання якого у належному стані залежить від безпечності й ефективності системи їх медичного забезпечення [1, с. 10]. Додаткову значущість реалізації вказаного права як у контексті збереження життя та здоров'я військовослужбовців, так і у контексті національної безпеки надає питання підвищення захворюваності різними вірусами. Цієї проблематики стосовно військовослужбовців займаються науковці з різних країн, зокрема, Пітер На, Р. Пітерзак та ін. [2]. Не випадково, що останнім часом вийшло багато публікацій, пов'язаних з вжиттям заходів щодо укріплення здоров'я військовослужбовців саме у контексті підвищення обороноздатності та національної безпеки з врахуванням сучасних викликів [3].

Все це вимагає формування особливого інституційного механізму, на який покладається цілий комплекс дій військово-медичної спрямованості. При цьому варто особливо підкреслити те значення військово-медичної діяльності, що має місце у межах сектору безпеки і оборони. Адже у його підрозділах ключовою фігурою є військово-службовець, який набуває свій статус через наявність доволі жорстких вимог та не в останню чергу пов'язаних зі станом здоров'я. При цьому у будь-якій державі військова служба як вид спеціальної публічної служби передбачає залучення до неї придатних як за віком, так і за станом здоров'я осіб. На особливе значення здоров'я військовослужбовців у контексті організації та функціонування сектору безпеки і оборони в цілому та сил оборони зокрема вказує і те, що побажання здоров'я передбачено, як форма військового вітання, у деяких країнах, у тому числі й в Україні.

Отже, для осіб, що проходять військову службу висуваються особливі вимоги щодо їхнього здоров'я, оскільки задачі, що покладаються на військовослужбовців передбачають суттєві фізичні та психічні навантаження. Належний стан здоров'я виступає запорукою повного та всебічного виконання таких задач. На цей аспект звертається увага передусім у межах таких джерел військового права як профільні закони, присвячені організації та функціонуванню Збройних Сил та інших військових формувань як складових сил оборони сектору безпеки і оборони України.

Влучно звертають увагу І. Голованова, О. Краснова, О. Краснов на те, що у воєнний час перед медичною службою постає питання саме своєчасного надання медичної

допомоги пораненим, що досягається через комплекс заходів лікувально-евакуаційної системи, а саме створення угруповання сил і засобів медичної служби, що відповідає конкретній обстановці та ін. [4, с. 35]. Узагальнюючи досвід правового регулювання різних країн необхідно констатувати, що збереження життя та здоров'я військовослужбовців є обов'язком всіх суб'єктів, що здійснюють військовий менеджмент з метою підтримання на належному рівні всіх підрозділів сил оборони сектору безпеки і оборони України.

З цього приводу простежується підхід, пов'язаний, по-перше, з тим, що до структури сил оборони сектору безпеки і оборони України повинні ввійти особи, які мають належний стан здоров'я для виконання задач у статусі військовослужбовця. І, по-друге, належний стан здоров'я необхідно максимально зберегти, із урахуванням суттєвих фізичних та психічних навантажень, а також значних ризиків життя та здоров'ю (наприклад, під час участі у бойових діях). Все це вимагає формування організаційно-правових засад діяльності тих суб'єктів, що здійснюють військово-медичну діяльність та створюють умови для медичного забезпечення військ.

Досліджуючи питання, пов'язані з організаційно-правовими засадами військово-медичної діяльності варто визначитися зі структурою, що буде охоплювати такі засади. Організаційно-правове забезпечення передбачає реалізацію широкого комплексу впливу як правового, так і організаційного характеру на діяльність відповідних органів державної влади та інших суб'єктів владних повноважень з метою забезпечення їхньої законної та ефективного функціонування. З цього приводу роль військового права у системі правового унормування цих питань виступає визначальною.

У контексті нашого дослідження варто навести позицію Д. Заброди, який задавався питанням розуміння структури організаційно-правових засад безвідносно до конкретних сфер унормування. Науковець пропонує у межах таких засад виокремлювати як обов'язкові, так і факультативні елементи. Зокрема, до обов'язкових елементів він відносить правові засади, які він зводить до положень чинного законодавства, яке стосується конкретної сфери правового регулювання; пріоритетні напрями правового впливу та правові принципи; суб'єкти та їх завдання, функції та повноваження; засоби (заходи та методи), за допомогою яких здійснюється регулювання суспільних відносин, що включає відповідальність та різноманітні механізми контролю й нагляду. У свою чергу, на його думку факультативними елементами організаційно-правових засад є організація міжнародного співробітництва у відповідній сфері (галузі); інформаційне забезпечення; специфіка фінансування; особливості взаємодії та координації у певній сфері (галузі) [5, с. 25].

Ми будемо виходити з того, що для характеристики організаційно-правових засад військово-медичної діяльності (медичного забезпечення військ) як важливого напряму правового впливу військового права, як окремої галузі права необхідно розкрити правові принципи організації та здійснення військово-медичної діяльності, правові засади такої діяльності, а також вказати на інституційний рівень реалізації медичного забезпечення військ.

Вважаємо, що змістовну характеристику організаційно-правовим засадам військово-медичної діяльності необхідно розпочати з базових принципів військового права. З огляду на те, що аналізована нами діяльність має два взаємопов'язаних компонента, а саме військовий та медичний, то такі принципи необхідно поділити на дві групи. Першу групу повинні складати принципи, що стосуються військово-медичної діяльності як такої, що інтегрована до сектору безпеки і оборони і по суті є військовою. У свою чергу, другу групу складають принципи, що відбивають її саме медичну специфіку.

Серед принципів військового права, які складають першу групу та є по суті загальновійськовими принципами можна виділити ті, що передбачено національними законодавствами. Так, серед наведених принципів військового права, що є дотичними до військово-медичної діяльності слід назвати такі: життя всіх заходів для охорони та оборони національної території, принцип вірності конституційному обов'язку та військовій присязі; гуманності, гласності, відкритості для демократичного цивільного контролю; принцип забезпечення постійної бойової готовності; забезпечення державного соціального захисту військовослужбовців.

Вочевидь, всі ці принципи є визначальними не лише для всіх військовослужбовців сил оборони сектору безпеки і оборони України, але й для військово-медичних служб. Але серед них, безперечно, визначальним є принцип гуманізму та соціальної захищеності військовослужбовців, що як ми вже зазначали, охоплює і медичне забезпечення. У той же час, інші принципи теж відіграють важливу роль. Так, Т. Блащук вказує на те, що пацієнти повинні бути забезпечені правом на якісну медичну допомогу з урахуванням принципів гуманізму та людяності в стосунках між пацієнтом і надавачем медичних послуг [6, с. 7]. Отже, без гуманізму, у тому числі й у сфері медичного забезпечення військ, не можна побудувати систему, що ефективно функціонує.

Що стосується другої групи принципів військового права, то вони є спеціальними та розкривають сутність військово-медичної діяльності. Вважаємо, що до них можна віднести такі принципи: рівноправність військовослужбовців в аспекті доступу до медичних послуг; орієнтація на сучасні стандарти медичного забезпечення; профілактичний та попереджувальний характер медичної діяльності; організація медичного забезпечення військ відповідно до стандартів медичної допомоги (медичних стандартів), клінічних протоколів та військово-медичних стандартів та деякі ін.

Другим змістовним блоком у контексті характеристики організаційно-правових засад медичного забезпечення військ виступають правові засади військово-медичної діяльності. Аналіз чинного військового законодавства сучасних країн дозволяє зробити висновок про те, що у структурі вказаного законодавства у частині унормування питань, пов'язаних з військово-медичною діяльністю можна виділити такі рівні.

Рівень засад конституційного ладу, де здійснюється фіксація відповідних положень, що стосуються права на охорону здоров'я та медичну допомогу. Передусім відзначимо, що діяльність медичних служб (військово-медична діяльність) має міцне конституційне підґрунтя, що стосується з одного боку тих задач, що покладаються на Збройні Сили (наприклад, стаття 17 Конституції України), а з іншого необхідність гарантування військовослужбовцю його прав та соціальних гарантій, у тому числі й ветеранів та інвалідів війни (наприклад, стаття 19 Конституції Польської Республіки).

З цього приводу Конституційний Суд України сформулював чітку юридичну позицію. Вона викладена в абзаці п'ятому та шостому підпункту 5.1 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 6 квітня 2022 року № 1-р(П)/2022 у справі за конституційною скаргою Поліщука Сергія Олексійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 статті 16-3 Закону України „Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей“ (справа про посилення соціального захисту військовослужбовців). Так, орган конституційної юрисдикції встановив, що військовослужбовці, інші громадяни, які залучені до виконання обов'язків оборони держави, виконують обов'язок щодо захисту Вітчизни у Збройних Силах України та інших військових формуваннях не

заради отримання спеціальних статусів, зокрема привілеїв, пільг чи компенсацій. Водночас припис частини п'ятої статті 17 Конституції України чітко покладає на державу конституційний обов'язок щодо створення системи посиленої соціальної підтримки військовослужбовців і членів їхніх сімей, що поширюється не тільки на спеціальні пенсії та допомогу для них, а й підтримку у сфері охорони здоров'я, освіти, а також надання житла та спеціальних підтримуючих заходів під час їх переходу до цивільного життя. Виконання державою конституційного обов'язку щодо забезпечення посиленого соціального захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних або резервістів покликане не тільки забезпечити соціальний захист кожного з них індивідуально, а й сприяти виконанню громадянами України обов'язку щодо захисту Вітчизни – України, її суверенітету, незалежності та територіальної цілісності.

Все це формує правове підґрунтя для подальшого докладного правового унормування питань, пов'язаних із забезпеченням життя та здоров'я військовослужбовців, у тому числі й шляхом гарантування права на охорону здоров'я та надання медичної допомоги.

Варто відзначити те, що конституційну норму, зафіксовану у статті 49 Основного Закону України про те, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування варто розглядати у контексті конституційної норми, яка розміщена у засадах конституційного ладу України. Йдеться про частину п'яту статті 17 Конституції України, де прямо встановлено, що держава забезпечує соціальний захист військовослужбовців. Останній органічно включає в себе право на охорону здоров'я та медичну допомогу.

Отже, питання військово-медичного характеру, що стосуються діяльності медичних служб формуються вже на рівні засад конституційного (державного) ладу сучасних держав. З огляду на такий рівень унормування вказаних питань та значущість для держави й суспільства, їхнього динамічного та безпечного розвитку питання військово-медичної діяльності, у межах якої забезпечується охорона здоров'я та надається медична допомога для військовослужбовців, знаходять свою подальшу деталізацію.

Наступний рівень – концептуальний стосується формування ключових векторів розвитку військово-медичної діяльності. З приводу формування концептуального бачення медичного забезпечення військ та його подальшого комплексного розвитку варто навести досвід України. Так, у 2018 році було ухвалено Воєнно-медичну доктрину, яка виходить з того, що важливою складовою та ресурсом національної безпеки є здоров'я її громадян, зокрема військовослужбовців. Перевагою цього документа є те, що він ґрунтується на досягненнях медичної науки та практики. У той же час, кидається в очі той факт, що вказаний нормативно-правовий акт як джерело військового права ухвалено на рівні постанови уряду. Але з огляду на його концептуальний та програмний характер можна говорити як про ідейне та нормативне підґрунтя, у тому числі й для подальшого законодавчого регулювання вказаних питань. У Доктрині прямо вказано на те, що її положення виступають основою для розроблення нормативно-правових актів з питань медичного забезпечення військ.

Наступний рівень передбачає конкретизацію конституційних та концептуальних положень шляхом законодавчого регулювання військово-медичної діяльності у сфері прийняття та призову на військову службу. Він передбачає організаційно-правове регулювання питань призову та прийняття на військову службу у частині реалізації вимог, пов'язаних зі станом здоров'я майбутніх військовослужбовців. Всі ці норми спрямовані на формування особового складу сил оборони сектору безпеки і оборони України як боєздатних структурних елементів сектору безпеки і оборони. Це стосується прийняття на військову службу як іноземців, так і громадян держави. Крім того,

у країнах, у яких передбачено примусове проходження строкової військової служби, це стосується і призову громадян (стан здоров'я виступає одним з юридичних фактів, що складають фактичний склад для призову на військову службу та виникнення відповідних правовідносин). Так, відповідно до частини першої статті 3 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, військова служба у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком осіб (за винятком випадків, визначених законом), пов'язаній із захистом України.

У той же час, неналежний стан здоров'я громадянина може бути підставою або для відстрочки від призову, або звільнення від призову на строкову службу. Такий підхід корелює з тими стандартами, що передбачено на концептуальному рівні. Так, у Воєнно-медичній доктрині вказано, що основу організації медичного забезпечення військ складає контроль медичних служб за комплектуванням військ як складових сил оборони сектору безпеки і оборони України особовим складом, придатним до військової служби, та медичною складовою його боєздатності.

Завершувачий рівень законодавчого забезпечення з точки зору нормативних приписів військового права передбачає конкретизацію конституційних та концептуальних положень у частині правового регулювання медичного забезпечення у сфері проходження військової служби. Йдеться про встановлення відповідних гарантій реалізації права на охорону здоров'я та медичну допомогу для військовослужбовців, що вже проходять військову службу та членів їхніх сімей. Такі гарантії прописуються на рівні профільних законів, як правило, присвячених статусу військовослужбовців у частині їх соціального захисту.

На цьому рівні гарантування відповідного права військовослужбовців здійснюється також шляхом правового регулювання медичного контролю та медичного огляду військовослужбовців. Такий підхід законодавця засвідчує специфіку військової служби та статусу військовослужбовця у порівнянні з особами, що не проходять військову службу. Зокрема, для переважної більшості таких осіб (виняток складають діти, інваліди та деякі інші особи) на законодавчому рівні встановлюється право на охорону здоров'я та медичну допомогу, що як відомо реалізується з ініціативи самої особи. Тобто, людина сама контролює свій стан здоров'я та у разі наявності якихось скарг вона, реалізуючи конституційне право, може звернутися до лікарів та до медичних закладів. Але з військовослужбовцями ситуація інша. Окрім того, що вони теж з власної ініціативи можуть звернутися до відповідних закладів та посадових осіб, реалізуючи свої право, але держава встановлює обов'язки відповідних посадових осіб постійно контролювати стан здоров'я військовослужбовців.

Так, згідно з частиною першою статті 6 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, внутрішня служба здійснюється з метою підтримання у військовій частині порядку та військової дисципліни, належного морально-психологічного стану, які забезпечують постійну бойову готовність та якісне навчання особового складу, збереження здоров'я військовослужбовців, організоване виконання інших завдань. При цьому, під внутрішньою службою слід розуміти систему заходів, які вживаються для організації повсякденного життя і діяльності військової частини, підрозділів та військовослужбовців згідно з цим Статутом та іншими нормативно-правовими актами. Окрім того, збереження та зміцнення здоров'я військовослужбовців займає чільне місце у системі загальних обов'язків командира (начальника). Так, відповідно до частини першої статті 58 цього ж Статуту, командир (начальник) є єдиною начальником і особисто відповідає перед державою за бойову та мобілізаційну готовність

довіреної йому військової частини, корабля (підрозділу) за забезпечення охорони державної таємниці; за бойову підготовку, виховання, військову дисципліну, морально-психологічний стан, збереження життя і зміцнення здоров'я особового складу; за внутрішній порядок, стан і збереження озброєння, боєприпасів, бойової та іншої техніки, пального і матеріальних засобів; за всебічне забезпечення військової частини, корабля (підрозділу); за додержання принципів соціальної справедливості.

Разом із тим, обов'язок забезпечувати збереження власного здоров'я та здійснювати контроль щодо нього покладено і на самого військовослужбовця. Так, відповідно до статті 13 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, військовослужбовець зобов'язаний додержуватися вимог безпеки, вживати заходів до запобігання захворюванню, травматизму, повсякденно підвищувати фізичну загартованість і тренуваність, утримуватися від шкідливих для здоров'я звичок. Тим більше військовослужбовець не може заподіювати умисними діями шкоду своєму здоров'ю, у разі, якщо це призведе до ухилення від проходження військової служби, що фіксується на рівні кримінально-правової заборони. Зокрема, у статті 409 Кримінального кодексу України встановлено кримінальну відповідальність за ухилення військовослужбовця від несення обов'язків військової служби шляхом самокалічення або шляхом симуляції хвороби.

Все це пов'язано з гострою потребою у забезпеченні постійної бойової та мобілізаційної готовності всіх підрозділів, а це може бути досягнуто лише за умови належного стану здоров'я всього особового складу. Крім того, формуються організаційно-правові засади щодо вжиття профілактичних заходів у цій сфері. Зокрема, йдеться про заходи зі зміцнення здоров'я та забезпечення фізичного розвитку військовослужбовців, попередження травматизму, отруєнь, у тому числі шляхом вжиття заходів контролю за якістю їжі та води. Все це пов'язано з тим, що держава, зокрема, несе відповідальність за військовослужбовців строкової служби, взявши їх на повне забезпечення. Окремо слід виділити заходи щодо пропагування здорового способу життя, що повинно здійснюватися як шляхом проведення відповідних занять, так і шляхом демонстрації командирами особистого прикладу.

Отже, другий змістовний блок є достатньо складним та розгалуженим, а також таким, що охоплює цілу низку рівнів.

Третій змістовний блок організаційно-правових засад військово-медичної діяльності охоплює рівень інституційного медичного забезпечення військ, що доволі докладно унормовується військовим правом. Він передбачає формування та функціонування відповідних закладів, служб та окремих посадових осіб, діяльність яких спрямована на забезпечення охорони здоров'я та медичної допомоги військовослужбовцям, у тому числі членам їхньої сімей. До інституційних складових можна віднести медичні служби (військово-медичні підрозділи, військові заклади охорони здоров'я та органи управління медичним забезпеченням). Окремо слід виділити регулювання діяльності інституційного механізму медичного забезпечення військ на рівні військових статутів. Так, в Україні Статуту Збройних Сил встановлюють систему посадових осіб, що здійснюють військово-медичну діяльність. Так, Статут внутрішньої служби Збройних Сил України передбачає таких посадових осіб, що здійснюють медичне забезпечення військ: 1) начальник медичної служби бригади, який підпорядковується командирові бригади і є прямим начальником для особового складу медичної служби бригади; 2) начальник медичної служби полку, що підпорядковується командирові полку і є прямим начальником для особового складу медичної служби полку; 3) начальник медичного пункту бригади (полку, окремого батальйону, батальйону) безпосередньо підпорядковується начальникові медичної

служби бригади (полку, окремого батальйону, батальйону), він є прямим начальником особового складу медичного пункту; 4) начальник медичної служби батальйону (дивізіону, окремої роти) – фельдшер, що підпорядковується командирові батальйону і є прямим начальником особового складу медичної служби батальйону; 5) інструктор із тактичної медицини роти (батареї) підпорядковується командирові роти і є прямим начальником для санітарів та стрільців-санітарів підрозділів роти; 6) черговий фельдшер (санітарний інструктор) медичного пункту підпорядковується черговому частини, його помічникові й начальникові медичного пункту військової частини; 7) днювальний медичного пункту, що призначається із санітарів та підпорядковується черговому фельдшерів (санітарному інструкторові). Певні аспекти військово-медичної діяльності покладаються на загальне командування військ.

Особливо необхідно наголосити на тому, що до інституційного механізму здійснення військово-медичної діяльності можна також віднести і державні, комунальні заклади охорони здоров'я, які за рахунок сил оборони сектору безпеки і оборони України повинні надати медичну допомогу військовослужбовцям, у певних випадках. Це

пов'язано з потребою в об'єднанні спроможностей і зусиль усіх медичних служб (військових та цивільних) для формування єдиного медичного простору. Фактично, можна говорити про інтеграцію всіх медичних служб та реалізацію ними задач, у тому числі й пов'язаних із забезпеченням національної безпеки та обороноздатності держави.

Висновки. У контексті належного медичного забезпечення військ важливе значення повинно відводитися організаційно-правовим засадам військово-медичної діяльності, що комплексно встановлюється за посередництвом норм військового права. Вказані засади складають, по-перше, принципи військового права як ключові беззаперечні вимоги до діяльності всієї системи військово-медичних служб. По-друге, військово-правові засади такої діяльності. При цьому у чинному військовому законодавстві з огляду на важливість військово-медичної діяльності в аспекті забезпечення суверенітету та обороноздатності положення, що її стосуються мають місце в акті найвищої юридичної сили – у Конституції України. По-третє, інституційний механізм, який, як правило, може мати свою національну специфіку, але має переважно єдине функціональне спрямування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білий В.Я, Жаховський В.О., Лівінський В.Г. Военно-медична доктрина України як основа медичної складової національної безпеки держави. Наука і оборона. 2018. № 4. С. 8–15.
2. Peter Na, J. Tsai, I. Harpaz-Rotem, R. Pietrzak Mental health and suicidal ideation in US military veterans with histories of COVID-19 infection. *BMJ Mil Health* first published as 10.1136/bmjilitary-2021-001846 on 25 May 2021. doi: 10.1136/bmjilitary-2021-001846.
3. Dr Neil Westphalen Health Promotion in the Australian Defence Force In *Original Research & Articles Issue2021;29(1)*
4. Голованова І.А., Краснова О.І., Краснов О.Г. Медичне забезпечення військових частин Збройних Сил України в умовах антитерористичної операції. Україна. Здоров'я нації. 2016. № 4(1). С. 33–36.
5. Заброта Д. Адміністративно-правові засади: сутність та зміст категорії. *Науково-практичний журнал Київського національного університету імені Т.Г. Шевченка*. 2012. № 2. С. 23–28.
6. Блащук Т. Право на медичну допомогу та його реалізація в умовах пандемії COVID-19. *Підприємство, господарство, право*. 2020. № 11. С. 5–12.